

Забезпечений та конкурсний кредитор: гра позицій

Дмитро ТИЛІПСЬКИЙ,
старший юрист EQUITY, адвокат

Андрій ІВАНІВ,
старший юрист EQUITY, адвокат

Визначення у процедурі банкрутства приналежності кредитора до групи забезпечених та/або конкурсних кредиторів дозволяє одразу зрозуміти перспективи відповідного кредитора щодо задоволення своїх вимог. В результаті проведення тривалих процесів реформування законодавства у сфері банкрутства, банківський сектор поступово пролобіював привілейованість статусу забезпечених кредиторів, що було логічним та очікуваним кроком законодавця.

Забезпечений привілей чи нереалізовані права?

Редакція Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 19.01.2013 р. (далі — Закон) суттєво розширила права забезпеченого кредитора та надала можливість здійснювати блокування прийняття важливих рішень у процедурі банкрутства.

Закон надає визначення забезпеченим кредиторам — це кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника (майнового поручителя). Основна гарантія та привілейованість статусу забезпеченого кредитора полягає в тому, що майно, яким забезпечено його право вимоги, не включається до ліквідаційної маси та використовується окремо для задоволення вимог такого кредитора. Кредитор фактично гарантовано набуває статусу забезпеченого, оскільки його включення до реє-

стру не обмежується строком та обов'язком звернення до суду з відповідною заявою. Натомість забезпечений кредитор не наділений правом голосу на зборах кредиторів, а бере участь лише з правом дорадчого голосу.

Щодо порядку визначення обсягу вимог забезпеченого кредитора, останнім часом особливо актуалізувалася дискусія, яка проявляється у неоднозначності позицій судів різних інстанцій. Забігаючи наперед, зазначимо, що співвідношення сил конкурсних та забезпечених кредиторів докорінно змінила Велика Палата Верховного Суду (далі — ВП ВС) постановою від 15.05.2018 р. у справі №902/492/17, зміст якої детальніше ми проаналізуємо далі.

У пошуках моделі визначення розміру вимог

Закон не деталізує порядок визначення розміру вимог забезпечених кредиторів. Судова практика свого часу сформулювала єдиний підхід, згідно з яким розмір вимог забезпечених кредиторів визначається вартістю предмета застави/іпотеки, зазначеною у відповідному договорі.

Такий підхід дозволяв достатньо оперативно визначити розмір вимог забезпечених кредиторів. Якщо боржник виступав і майновим поручителем, і боржником за основним зобов'язанням, кредитор міг отримати статус забезпеченого кредитора на суму вартості предмета застави/іпотеки, а у разі недостатності майна для покриття усього розміру заборгованості кредитор отримував статус конкурсного кредитора в частині вимог, що є незабезпеченими.

Однак банківський сектор апелював до такої позиції судів, зазначаючи, що визначення розміру забезпечених кредиторів на рівні вартості, погодженої сторонами в договорах іпотеки/застави, часто не відповідає реаліям як на момент визначення розміру вимог у межах провадження про банкрутство, так і на момент реалізації майна з метою задоволення вимог такого заставного кредитора. Дійсно, вказана позиція має підґрунтя, оскільки більшість кредитних відносин 2006–2008 рр. перейшла у стадію банкрутства у 2012–2015 рр., коли оціночна чи

договірна вартість заставного майна у гривневому еквіваленті суттєво змінилася в бік її збільшення.

Таким чином, можна змодельювати ситуацію, за якої майно буде реалізоване на торгах за ціною вищою ніж оціночна чи договірна вартість відповідно до договору іпотеки, яка була включена окремо в Реєстр вимог кредиторів. У такому випадку різниця у вигляді надлишку повинна бути спрямована на задоволення вимог конкурсних кредиторів. Однак за відсутності повного погашення основного зобов'язання це прямо порушує права заставного кредитора та не збігається з дійсним обсягом відповідальності майнового поручителя. Тому банки наголошували на необхідності визначення розміру забезпечених вимог на рівні усїєї суми заборгованості, оскільки до моменту задоволення вимог шляхом реалізації заставного майна останнє забезпечує всю суму заборгованості.

Проте у 2012–2016 рр. сформулювалася стала позиція відхилення такого обґрунтування заставних кредиторів. Суди однозначно констатували, що у визначенні господарським судом розміру вимог кредитора, які забезпечені майном боржника, до уваги має братися оцінка майна, погоджена сторонами у відповідному договорі застави/іпотеки.

Наведена правова позиція була висловлена Верховним Судом України у постанові №14/030 від 03.06.2014 р. у справі

№25/5005/6641/2012, а також у постанові від 26.08.2014 р. у справі №5024/948/2012. У постанові судової палати в господарських справах Верховного Суду України від 03.06.2014 р. у справі №5005/6641/2012 зазначено, що ч. 1 ст. 11 Закону України «Про іпотеку» передбачається, що майновий поручитель несе відповідальність перед іпотекодержателем за невиконання боржником основного зобов'язання виключно в межах вартості предмета іпотеки.

Суди навіть інколи вказували, що визначення розміру забезпечених вимог кредиторів на рівні усього розміру заборгованості, яка забезпечена заставним майном, призводить до штучного збільшення загального розміру кредиторських вимог такого майнового поручителя, що суперечить принципам Закону. У 2017 р. Верховний Суд України у своїй постанові №3-1591гс16 від 29.03.2017 р. у справі №918/169/16 ще раз констатував, що відповідальність майнового поручителя як іпотекодавця, який не є одночасно боржником в основному зобов'язанні, обмежується договірною вартістю майна, переданого в іпотеку.

Проте ВП ВС Постановою від 15.05.2018 р. у справі №902/492/17 докорінним чином змінила співвідношення сил кредиторів у процедурі банкрутства. Зокрема, відступивши від вищезгаданих висновків Верховного Суду України, ВП ВС підтвердила позицію банкірів, зазначивши, що забезпеченими зобов'язаннями у розумінні ст. 1 Закону та вимогами забезпеченого кредитора є всі вимоги кредитора, які існують за основним зобов'язанням, вважаються дійсними на момент визнання вимог та можуть бути задоволені за рахунок майна банкрута, що є предметом забезпечення відповідно до умов забезпечувального договору та чинного законодавства.

Велика Палата підкреслила, що визначаючи розмір забезпечених кредиторських вимог та включаючи їх окремо до реєстру, суди по-

винні застосовувати положення ст. 19 Закону України «Про заставу» та ст. 7 Закону України «Про іпотеку», встановити на підставі належних та допустимих доказів, які саме вимоги кредитора, зазначені у його заяві, забезпечені заставою майна, а також склад та розмір цих вимог.

Таким чином, ВП ВС сформувала новий підхід для визначення розміру вимог забезпечених кредиторів, за яким розмір таких вимог не може обмежуватися договірною вартістю предмета застави/іпотеки та дорівнює розміру заборгованості основного зобов'язання. Однак, відійшовши від висновку Верховного Суду України у справі щодо встановлення розміру забезпечених вимог у справі про банкрутство майнового поручителя, відмінного від боржника, Велика Палата не визначила та не окреслила чіткі межі застосування такого підходу.

Корінь проблеми

Висловлений ВП ВС підхід породжує проблему в тому випадку, якщо боржник, щодо якого здійснюється провадження у справі про банкрутство, є одночасно боржником за основним зобов'язанням та майновим поручителем.

До постанови ВП ВС від 15.05.2018 р. суди діяли за простим арифметичним алгоритмом — окремим в реєстр як забезпечені вимоги включалася сума, яка відповідала вартості заставного майна згідно з відповідним договором, а різниця між загальною заборгованістю та вартістю заставного майна — в конкурсні вимоги. Однак станом на сьогодні висновки ВП ВС від 15.05.2018 р. фактично унеможливили для судів застосування такого варіанта.

Очевидно, що при поєднанні в одній особі боржника та майнового поручителя відсутня можливість визнання кредитора забезпеченим на всю суму заборгованості та включення його як конкурсного кредитора на таку ж суму, оскільки ця ситуація призведе до дублювання одного і того ж зобов'язання перед кредитором.

Показово, що Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду вже застосував вказаний правовий висновок ВП ВС у своїй постанові від 05.06.2018 р. у справі №914/3734/15, в якій особа, щодо якої порушено провадження, одночасно є боржником за основним зобов'язанням, майновим та фінансовим поручителем.

При цьому зазначено про необхідність віднесення всіх вимог до забезпечених: «Якщо кредитор-заставодержатель вважає, що реалізаційна вартість предметів за-

конкурсні кредитори мають право викупити право вимоги такого заставного кредитора згідно з Реєстром вимог кредиторів. Однак, якщо раніше кредитори повинні були викупити розмір вимог забезпеченого кредитора, який дорівнював договірній вартості предмета застави, то наразі викупу підлягає вся заборгованість, хоча дійсна вартість заставного майна може бути в десятки разів меншою. Наразі ні закон, ні судова практика не визначають коректного порядку дій у такій ситуації.

Закон не деталізує порядок визначення розміру вимог забезпечених кредиторів

стави буде відмінною від визначеної договором застави вартості, то дійсна вартість заставного забезпечення визначається за результатами продажу предмета застави, після чого вимоги, які не забезпечені заставою, переходять до 4 або 6 черги вимог кредиторів, якщо боржник у справі про банкрутство отримувал кредит чи надавав фінансову поруку і вона не припинилася».

На перший погляд, такий порядок є логічним, відповідає висновкам ВП ВС та максимально захищає інтереси кредитора в частині його забезпечених вимог, але водночас це створює невизначеність щодо розподілу балансу конкурсних та забезпечених кредиторів. Зокрема, такий кредитор втрачає право голосу в процедурі розпорядження майном та позбавляється оперативного контролю над усією процедурою.

Якщо конкурсні кредитори приймають план санації чи укладають мирову угоду, при накладенні вето забезпеченим кредитором

Фактично, Велика Палата здійснила розширене тлумачення Закону. Маючи на меті посилення прав забезпечених кредиторів, ВП ВС позбавила права голосу кредиторів у процедурі розпорядження майном за умови поєднання боржника та майнового поручителя в одній особі. Розвернувши судову практику на 180 градусів, ВП ВС породила більше проблемних моментів, ніж їх існувало на той момент. Варто зазначити, що Проект Кодексу України з процедур банкрутства (законопроект №8060), який очікує підпису Президента, у процесі визначення розміру вимог заставних кредиторів застосовує підхід, що кредитор є заставним лише в частині вартості предмета застави.

Окреслена проблематика потребує саме законодавчого врегулювання та створення системних алгоритмів визначення розміру забезпечених вимог зі збереженням справедливого балансу між конкурсними та забезпеченими кредиторами. [✎](#)

м.Київ
28 - 30 березня

IP
moot
3

Приєднуйся:

Організатори

Медіа партнер

Юридична Газета